

STELTLOPERRINGWERK DOOR DE FFF IN 1989-1991

Klaas Koopman en Arend Timmerman Azn.

Na vier uitgebreide verslagen van de FFF-steltloperringgroep over de jaren 1980 tot en met 1986 verscheen in 1990 een kort verslag over 1987 en 1988 (Twirre 1 (4): 9). Daarna zijn geen verslagen meer verschenen. Dit artikel (verslag) maakt de ontstane achterstand goed.

veldwerk

Zoals gebruikelijk opereerden we in twee groepen. Onderstaand volgt een verslag van de werkzaamheden van de groepen. In tabel 1 zijn de vangstresultaten vermeld. In voorgaande verslagen werden ook gegevens verwerkt van het kluten-onderzoek van Meinte Engelmoer aan de Friese waddenkust. In deze verslagperiode ringde hij echter geen Kluten *Recurvirostra avosetta*.

groep Arend Timmerman

1989 Het vangen heeft zich beperkt tot binnenlandse pleister- en slaapplaatsen. Er is gevangen met mistnetten, inlooptkooien en slagnetten. Bovendien werden 121 nog niet vliegvlugge jonge steltlopers (weidevogels) geringd. Al met al een matig jaar om maar gauw te vergeten.

1990 Het vangen van onze favoriete soort, de Grutto *Limosa limosa* blijft moeilijk. Ook dit voorjaar lukte het niet om de schaarse gegevens over deze vogels van vóór 1 april uit te breiden. Trouwens het gehele jaar was slecht voor de soort. In de terreinen waar wij pulli (kuikens) ringen, was het moeilijk om paren met bijna vliegvlugge jongen te vinden; zij waren er gewoon niet! Teleurstellend was tevens het aantal bemachtigde Tureluurs *Tringa totanus*. Opmerkelijk daarentegen was het feit dat wij 's nachts met mistnetten redelijk veel Kemphanen *Philomachus pugnax* konden vangen en ringen. In de nazomer was onze hoop vooral gericht op het vangen van Watersnippen *Gallinago gallinago* en Bokjes *Lymnocryptes minimus*. Wij doen dat vooral in het Klaarkampermeer bij Rinsumageest met behulp van inlooptkooien en slagnetten. Ook het wilsternet (van oorsprong een slagnet voor het vangen van Goudplevieren *Pluvialis aprinaria*) van Keimpe Visser is hierbij van de partij. Helaas was onze speciaal ingerichte vangplaats door de droge zomer lange tijd niet nat genoeg. Pas eind augustus konden de eerste snippen gevangen worden. In de weekenden daarna konden wij nog redelijk wat vogels vangen. Hoewel het wilsternet dit jaar niet zoveel opleverde, denken wij nog met spanning terug aan die twee momenten waarop een Slechtvalk *Falco peregrinus* en enkele weken later een Havik *Accipiter gentilis* één van onze stelten (opgezette steltlopers die gebruikt worden als lokvogels) sloeg en er mee vandoor wilde gaan. Maar ook andere momenten blijven in ons geheugen zoals een Grauwe Franjepoot *Phalaropus lobatus* in een slootje en de woeste Sperwers *Accipiter nisus* die alles verstoorden op onze

vaste vangplaatsen.

1991 Het ringjaar 1991 was voor het ringen van steltlopers voor onze groep uiterst teleurstellend. In het voorjaar waren er weer zoveel plaatsen met ondiep water dat de Grutto's zich na een korte inspectie nauwelijks bij onze netten waagden. Wij vingen wel meer Tureluurs dan gebruikelijk. Het broedseizoen was slecht voor de weidevogels, zodat er maar weinig grote, bijna vliegvlugge, kuikens geringd konden worden (2 Scholeksters *Haematopus ostralegus*, 5 Grutto's en 2 Tureluurs). Tot overmaat van ramp zorgde de droge zomer ervoor dat tot diep in oktober onze vangplaatsen volledig ongeschikt bleven voor het gebruik van inlooptkooien en slagnetten. Daarom werden slechts 36 Watersnippen geringd, een veel kleiner aantal dan wij in andere jaren gewend waren.

groep Klaas Koopman

1989 De scholeksterstelten van het wilster-

Grutto op de slaapplaats

foto Bertus Adema

soort	totaal	groep Timmerman			groep Koopsen		
		1989	1990	1991	1989	1990	1991
Scholekster <i>Haematopus ostralegus</i>	615	6	2	12	16	344	235
Kluut <i>Recurvirostra avosetta</i>	142				28	68	46
Bontbekplevier <i>Charadrius hiaticula</i>	7					1	6
Goudplevier <i>Pluvialis apricaria</i>	1					1	
Zilverplevier <i>P. squatarola</i>	71				3	40	28
Kanoetstrandloper <i>Calidris canutus</i>	103					47	56
Krombekstrandloper <i>C. ferruginea</i>	21					5	16
Bonte Strandloper <i>C. alpina</i>	425				28	195	201
Kemphaan <i>Philomachus pugnax</i>	208	27	79	18	71		13
Bokje <i>Limnospiza minima</i>	9		9				
Wateranip <i>Gallinago gallinago</i>	227	50	138	36			3
Grutto <i>Limosa limosa</i>	20	15	1	2		1	1
Roesse Grutto <i>L. lapponica</i>	20					14	6
Regenvulp <i>Numenius phaeopus</i>	5					2	3
Wulp <i>N. arquata</i>	20	1			3	7	9
Zwarte Ruitr <i>Tringa erythropus</i>	2		1				1
Tureluur <i>T. totanus</i>	206	6	1	17	4	33	145
Groenpootruiter <i>T. nebularia</i>	1						1
Boeruitr <i>T. glareola</i>	2						2
Overloper <i>Actitis hypoleucos</i>	3						3
Kokmeeuw <i>Larus ridibundus</i>	341			1	67	107	166
Stormmeeuw <i>L. canus</i>	26				7	9	10
Zilvermeeuw <i>L. argentatus</i>	12					6	6
Visdief <i>Sterna hirundo</i>	97				8	48	41
Noordse Stern <i>S. paradisaea</i>	5					2	4
Totaal	2590	106	231	86	235	930	1002

Tabel 1. Totaal aantal gevangen volgroeide steltlopers, meeuwen en sterns in 1989-1991.

net waren intussen zo verbleekt, dat Scholeksters ze waarschijnlijk niet meer als soortgenoten herkenden. Zo leggen wij althans de slechte resultaten uit. Op twee vangdagen werden respectievelijk 10 en 1 Scholekster gevangen. Het vangen van vogels op het nest aan de kust, in sommige voorgaande jaren soms zo succesvol, leverde dit jaar weinig op. De reden hiervan is trouwens thans niet meer duidelijk. Door het ontbreken van winterweer konden ook nauwelijks meeuwen worden gevangen. Bij Holwerd werd alleen in april één nacht op het wad gevangen met als resultaat een vijftigtal vogels. Op 28 april ging een Fries-Canadese expeditie naar Earnewâld met als doel Kemphanen te vangen. Met succes. Naast kleine aantallen van andere soorten werden 71 Kemphanen gevangen. Doel van de Canadese ornitholoog David Lank is inzicht te krijgen in de kleurpatronen van Kemphaan-mannen. Afgezien van de twee goede nachtelijke vangsten bij Holwerd en Earnewâld werd 1989 ook voor deze groep een verloren jaar.

1990 Dankzij subsidies konden zowel nieuwe scholeksterstelten als nieuwe mistnetten worden aangeschaft. Met grote positieve gevolgen: acht vangpogingen met het wilsternet leverden 258 Scholeksters op. De nieuwe stelten waren zelfs aantrekkelijk voor een Aalscholver *Phalacrocorax carbo*, waardoor deze als nieuwe soort aan de lijst kon worden toegevoegd. Vijfmaal werd een nacht bij Holwerd doorgebracht waarbij respectievelijk 38, 101, 27, 78 en 205 vogels werden gevangen. Gemiddeld 90 vogels per vangnacht. Dit is geheel te danken aan het betere vangmateriaal. Normaal met het oude materiaal was het gemiddeld ca. 35 vogels per nacht. Opvallend hoge aantallen Zilverplevieren *Pluvialis squatarola* en Kanoetstrandlopers *Calidris canutus* werden gevangen. In de nacht van 28 op 29 juli werden wij op het wad verrast door een onweersbui. Spectaculair voor hen die niet bevreesd zijn, beangstigend voor hen die dat wel zijn.

Ook het vangen op nest aan de kust verliep goed. Op zes vangdagen werden 218 vogels gevangen. Binnen onze mogelijkheden is dit eigenlijk de enige manier om soorten als Kluut en Visdief *Sterna hirundo* te vangen. Al met al een prima jaar.

1991 Begin 1991 was er eindelijk wat winters weer, waardoor op enkele dagen 60 Kok- en Stormmeeuwen *Larus ridibundus* en *L. canus* konden worden geringd. Zeven vangdagen met het wilsternet leverden 177 Scholeksters en 9 Kemphanen op. Op zeven dagen konden vogels bij Holwerd op het nest worden gevangen wat in totaal 206 vogels opleverde. Daarnaast werden op de vloeivelden bij Hoogkerk op diverse dagen o.a. 36 broedende Visdieven gevangen. De nieuwe mistnetten zijn minder gevoelig voor wind en tevens minder zichtbaar. Hierdoor konden bij enige wind en zelfs bij maanlicht vogels worden gevangen. Bij Holwerd werden in de maanden augustus, september en oktober in acht nachten in totaal 540 vogels gevangen. Op zich lijkt dit een laag gemiddelde ten opzichte van 1990. Door werkzaamheden aan de landaanwinningswerken konden de netten echter in drie nachten niet op de juiste plaats worden opgesteld waardoor toen maar 100 vogels werden gevangen. Voor de resterende vijf nachten was het gemiddelde dan nog 88 vogels per nacht. Opvallend hoge aantallen Tureluurs, Kanoetstrandlopers en Krombekstrandlopers *Calidris ferruginea* werden gevangen. Een nacht op de vloeivelden van Hoogkerk leverde nog 21 vogels op.

Scholekstervangst met wilsternet te Rootstergaast foto Klaas Koopman

terugmeldingen

In tabel 2 zijn de in 1989-1991 binnengekomen terugmeldingen opgenomen. Niet opgenomen zijn de volgende terugmeldingen: 1) met een telescoop afgelezen aluminiumringen van Scholeksters bij de vuilstortplaats Ouwsterhaule (51 maal in 1989, alle ter plaatse geringde vogels), 2) waargenomen kleurringen van Kluten aan de waddenkust van de Friese vaste wal (14 maal in 1989, 3 maal in 1990 en 2 maal in 1991, het

Watersnip

foto
Taeke Roosjen

Soort	NL	BL	FR	PO	ES	GB	IS	DF	DD	PL	DK	NO	SV	SF	SU	MA	NU	PY	Totaal
Scholekster	108		4			2								1					115
Kluut	20		4	9	1			6											40
Kievit	3		1																4
Kanoetstrandloper													1						1
Bonte strandloper	4		1			1			2	1			2	1					12
Kesphaan	2									1									4
Wateranip	1					1													2
Grutto	4					1											1		6
Rosse grutto	1																		1
Wulp	1																		1
Tureluur	4							1										1	6
Kokmeeuw	46	2				13					2			1	2				66
Stormmeeuw								2				1	3		2				8
Zilvermeeuw	1																		1
Visdief	14					2												1	23
Noordse stern	1																		1
Grote stern <i>Sterna sandvicensis</i>								1											1

Tabel 2. Aantal terugmeldingen opgenomen in het archief van de ringgroep in 1989-1991. Verklaring: NL = Nederland, BL = België, FR = Frankrijk, PO = Portugal, ES = Spanje, GB = Groot-Brittannië, IS = IJsland, DF = West-Duitsland, DD = Oost-Duitsland, PL = Polen, DK = Denemarken, NO = Noorwegen, SV = Zweden, SF = Finland, SU = Europese Rusland, NU = Senegal, PY = Ivoorkust

betreft bij Holwerd geringde vogels) en 3) met een kijker afgelezen aluminiumringen van Kokmeeuwen in de omgeving van de stad Groningen die bij Hoogkerk zijn geringd (35 maal in 1989, 14 maal in 1990 en 12 maal in 1991).

Het ontbreken van enig winterweer van betekenis in de verslagperiode zorgde er voor, dat er nauwelijks terugmeldingen van Scholeksters uit Frankrijk kwamen. Overigens maar gelukkig, want zij worden daar toch vrijwel uitsluitend als geschoten teruggemeld.

In tabel 3 zijn enkele bijzondere terugmeldingen vermeld. De terugmelding van een Scholekster uit Finland is opvallend. Het is voor ons de eerste aanwijzing dat Scholeksters uit noordelijker broedgebieden op het vasteland van Friesland voorkomen.

De terugmelding van de Kanoetstrandloper is onze tweede terugmelding van de soort. De vorige kwam uit Duitsland.

Aan de hand van de vleugellengtes wisten we al

Soort / ring	leeftijd	ringgegevens (o) / vindgegevens (+)
Scholekster Arnhem, 5.254.401	2kj	o 29-07-1990 Holwerd + 07-06-1991 Uusimaa Finland, 59.49N 22.54E: gecontroleerd
Kanoetstrandloper Stockholm, 4.270.381	2kj	o 21-08-1988 Halland Zweden, 57.18N 11.54E + 17-08-1991 Holwerd: gecontroleerd
Tureluur Arnhem, 1.234.843	na 1kj	o 27-07-1990 Holwerd + 27-11-1991 Abidjan Ivoorkust, 05.17N 03.55W: dood gevonden
Reykjavik, 742.830	pullus	o 02-07-1986 Blikalon IJsland, 66.29N 16.15W: + 09-04-1989 Holwerd: gecontroleerd
Visdief London, XR 35.820	pullus	o 26-06-1987 Essex Groot Brittannië, 51.30N 00.51E: + 06-07-1989 Holwerd: gecontroleerd, broedend
London, XS 96.475	1kj	o 23-08-1986 Merseyside Groot Brittannië 53.28N 03.01W, + 19-06-1990 Holwerd, gecontroleerd, broedend

Tabel 3. Enkele bijzondere terugmeldingen. Leeftijd: pullus = kuiken, nog niet vliegvlug; kj = kalenderjaar (1 kj = geboren in het jaar van ringen, 2 kj = geboren in het jaar voorgegaan aan het jaar van ringen enz.). De eerste regel (o) geeft de ringgegevens: ringdatum en -plaats plus coördinaten van de buitenlandse ringplaats; de tweede regel (+) geeft de vindgegevens: vinddatum en -plaats, coördinaten van buitenlandse vindplaats en vindomstandigheden (gecontroleerd = gevangen en weer losgelaten door de ringer).

lang, dat wij ook IJslandse Tureluurs *Tringa totanus robusta* (de ondersoort die op IJsland broedt en gemiddeld langere vleugels heeft dan de Tureluur van het continent *T. totanus totanus*) vangen. De vangst bij Holwerd van een op IJsland als kuiken geringde Tureluur leverde ons eindelijk het bewijs. De uit Ivoorkust teruggemelde Tureluur zou wel eens een broedvogel van ver ten noorden van ons land kunnen zijn die op doortrek in het waddengebied is geringd. In Nederland broedende Tureluurs overwinteren meer in het Middellandse Zeegebied, terwijl noordelijker broedende soortgenoten meer naar Afrika trekken.

De twee gecontroleerde (gevangen en losgelaten) Visdieven uit Engeland zijn de eerste met een buitenlandse ring. Één is mogelijk, de andere

zeker in Engeland geboren. Eerder al hadden wij een in Nederland geboren Dwergstern *Sterna albifrons*, die in Denemarken broedde, en een Noordse Stern die het net andersom deed.

naschrift

Van de Kokmeeuw en Scholekster zijn de gegevens nader uitgewerkt. In Limosa (1990) verscheen het artikel 'Geslachtsverhouding bij Kokmeeuwen *Larus ridibundus* in Noord-Nederland'. In 1992

verschijnt in Limosa het artikel 'Biometrie, gewichtsverloop en handpenruil van een binnenlandse populatie Scholeksters *Haematopus ostralegus*'.

De volgende personen worden bedankt voor hun medewerking bij het ringwerk: Wibe Altenburg, Cees Bil, Jakob Bijlsma, David Lank, Reinder van der Meulen, Bram Meijer, Ineke Meijer, Freek Nijland, Theunis Piersma, Jaring Roosma, Keimpe Visser, Germ de Vries en Eddy Wymenga.

Klaas Koopman, Diligencelaan 11, 9351 PR Leek; Arend Timmerman, Seadwei 6, 9261 XM Oostermeer